Zeitschrift: Revue de linguistique romane
Herausgeber: Société de Linguistique Romane
Band: 25 (1961)
Heft: 99-100

Artikel: Entorn de l'Atlas lingüístic d'Andorra
Autor: Griera, A.
DOI: https://doi.org/10.5169/seals-399276

Nutzungsbedingungen
Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use
The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 11.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

ENTORN DE L'ATLAS LINGÜÍSTIC D'ANDORRA

I

ANDORRA LA VELLA.

En el *Butlletí de Dialectologia Catalana*, IV, 46-48, he proposat l'etimologia d'Andorra com un derivat d'IN HORREA indret d'orris. Sembla que confirmen aquest origen els topònims *Orra* de Corcó (Plana de Vich) i *Norra* de Sant Boi de Llussanès.

Per altra banda el prefix *En* és frequent en la Toponimia andorrana Encamp, Envalira, Engordany, Enclar, Engulasters, Ender, Ensagens, Endà, Angonella, etc.

Hugo Schuchardt en una nota publicada en el mateix Butlletí, VIII, 77, rectifica la meva etimologia i fa referència a un Andurensis romà d'Andujar, a Andalusia.

Demés voldria senyalar la presència d'una localitat dita Andorra a la província de Teruel. Aquesta, com Barceloneta, com Tolosa del país vasc, pot haver près el nom del principat pirenenc.

Té un interés capital per nosaltres el nom de la capital: Andorra la Vella, aquest topònim, creat per distingir el nom del país del de la seva capital, no és un Vella derivat de VECLU.

Andorra en un periode preliterari de la formació del català, la influència gascona fou considerable, sobretot a Ordino i Canilla. Encara es pot constatar avui en la fonètica i en el lèxic.

La capital de la veïna vall d'Aran es *Viella* procedent de VILLA amb diptongació de la I tònica.

La Vella, distintiu entre la localitat i el país, és, molt probablement, un derivat de VIELLA de VILLA amb la palatalització de la LL per influència de la I diptongada.

II

Els Sants titulars de parròquies i d'esglésies.

Els Sants titulars són uns indicadors interessants de corrents religiosos que han influit en l'expansió del culte i reflexen influéncies culturals.

Sant Julià. Possiblement podría ser Sant Julià de Brioude, celebrat per Sidoni Apolinar, Venanci Fortunat i Gregori de Tours. La seva festa se celebrava el 28 d'agost. En els sigles 5 i 6 apareix el seu culte. S'aixecà, a Brioude, sobre la seva tomba una basílica. Els pagesos hi potaven les seves ramades per ser protegides de malaltia.

El ser Andorra un país ramader, i d'altra banda molt influit pel migdia de la Gallia, ens fa sospitar que Sant Julià de Lòria sigui el sant màrtir de Brioude.

Sant Ciprià. Es el titular d'Ordino. Segurament no és el famós Sant Ciprià de Cartago, sinó el Sant Ciprià bisbe de Toulon, mort en 549. Fou deixeble de Sant Cesari d'Arles. Entre els seus escrits figura una Vita Caesarii (Migne, 67).

Sant Corneli (Ordino). Els noms d'apòstols i primers màrtirs, titulars d'esglésies són exponents d'una antigua cristianitat. Es el cas del nom d'un dels primers papes, Corneli, que figura en el cànon de la missa i que, probablement, des del migdia de la Gallia, penetrà a Andorra. Benet d'Aniane, benedictí, edificà una abadia dedicada a Sant Corneli a Aquisgran.

Sant Esteva. (Andorra, Visissarri, Juverri). Sant Esteve figura en el cànon de la missa. La seva presència com a titular d'Andorra es indici d'una antigua cristianització de la mateixa.

Sant Roc. (Encamp). Es un sant procedent del migdia de la Gallia. Va neixer a Montpeller en 1295. Peregrí, a Roma, cuidà apestasts. De retorn és atacat de la peste.

Sant Jaume. (Escaldes, d'Engordany) dels Cortals. El nom d'Escaldes, d'AQUIS CALIDIS es romà. I el seu titular Sant Jaume recorda els peregrius que, camí de Compostela, li llegaren el nom.

Sant Cerni. (Canillo, Nagol, Llorts). Sadurní, bisbe de Toulouse, enviat de Roma pel Papa Fabià (236-250) per predicar l'Evangeli amb Sant Papul, morí màrtir, arrastrat per un toro. El seu culte ha irradiat extraordinàriament pel sur de la Gallia pels Pirineus. Aquí, a Andorra, ès títular de les esglésies de Canillo, Nagol i Llorts.

Sant Romà. (Ercs, Auvinyà, de les Bons Villàs). Figuren en el Martirologi una sèrie de sants que porten el nom de Romanus. N'hi ha de Roma, de Cesarea, de Siria. També n'hi ha de la Gallia : un Romanus de Le Mans, mort al 385 ; altre abat de Condal del 463/464 ; i un de Dryes-les-belles-Fontaines (Fontrouge) del segle 7.

Hem d'acceptar que un d'aquests, ha près sota el seu patronatge les iglésies d'Andorra que estan posades sota la seva advocació.

Santa Coloma. (Andorra). Coloma, com Columbà, es una santa d'origen septentrional.

Sant Pere Màrtir. (Escaldes). Sembla que sigui Sant Pere d'Arbués, assessinat a la catedral de Saragossa en 1485.

Les esglésies dedicades a Sant Pere, a les mateixes Escaldes i la de Serrat i Tarter, deuen prendre el titular de Sant Pere apòstol.

Sant Andreu. (Andorra Arinsal). Nom d'apòstol que figura en el cànon de la missa.

Sant Vicens, (Andorra). Es un sant d'origen aragonès que ben aviat travessà les muntanyes per protegir els andorrans.

Sant Miquel. (Engulasters, Ansalonga, Musquera, Prats). L'arcàngel Sant Miquel protegeix les muntanyes del Pirineu des del país vasc a Catalunya. No és d'extranyar que, a Andorra, hi tingui esglésies dedicades.

Santa Eulàlia d'Encamp. L'expansió del culte als sants de la Marca hispànica es produí en un període primerenc. El culte de Sant Cugat i Santa Eulàlia irradià cap al Pirineu i Migdia de la Gallia. N'és un testimoni l'església d'Encamp posada sota l'advocació de la Santa.

Sant Joan de Caselles. (Canillo, de Sispony). L'església preromànica de Caselles, posada sota l'advocació de Sant Jorn es una prova de la presència antíquíssima del culte cristià en aquestes valls.

Mare de Deu de Maritxell. (Canillo). La patrona de les Valls d'Andorra, Marítxell, pot prendre el nom del riu Maretx de Canillo, pero, també es possible que MARIAE CELLA hagi proporcionat el nom al riu Maretx.

Mare de Deu de Canòlic (Sant Julià de Lòria). Canòlic, posiblement deriva de *Canonica* amb dissimilació de la N.

Santa Creu. (Canillo). Les esglésies posades sota l'advocació de la Santa Creu, espècialmente les catedrals, evoquen una antigua cristianitat. La confirma l'esglesia de Santa Creu de Canillo.

Sant Ermengol d'Aldosa. Procedeix d'Ermengardus. Es l'únic sant diocesà d'Urgell que trobem a Andorra.

Sant Clemens de Pal. (La Massana). Clemens conserva el cas nominatiu

enfront de Climent i Pal és derivat de PAULU. Climent era el company de Sant Pau. Els dos noms fan de testimoni de l'influència provençal sobre Andorra.

Sant Antoni de Gulla. (La Massana). Aquest sant, de procedència oriental, el patró dels animals, ha arribat a Andorra remontant la rivera del Segre i Valira.

Sant Isele i Santa Victoria. (La Massana). Acisclus va ser martiritzat durant la persecució de Dioclecià a Còrdoba. Prudenci el cita en el Paristephanon, IV, 19. S'aixecà una esglesia sobre la seva tomba. El seu culte irradià per l'Espanya visigòtica. Els passionaris mitgevals li atribuiren una llegendària germana, Santa Victoria.

Amb Sant Vicens i Sant Pere d'Arbues són els unics sants de l'Espanya occidental que han arribat a Andorra.

III

MUNTANYES.

Es cosa difícil establir l'etimologia dels noms de les muntanyes d'Andorra. No coneixem l'antigua documentació que els pot haver registrat esporàdicament. Assagerem donar l'etimologia dels noms de les mateixes quan no ofereixen dificultats insuperables:

Pic d'Enclar. Es un derivat de PIKKARE, REW, 6495. Enclar procedeix del pronom En, comp. En valira i CLARU.

Carroi. Procedeix de CAPUT RUBEU.

Padera : Pic de Padera. Pot ser un derivat de PRATA, pradera.

Serra d'Enclar.

Pic de l'Orri. Es un derivat d'HORREU, graner.

Tossa de Braival. Tossa deriva, probablement de TONSA, muntanya pelada, comp. *Toses.* Braival es un mot d'origen desconegut.

Camp Ramonet.

Gargantòlia. Com Garga, ha d'artribuir-se-li un origen de GARG.

Portella de Vallcivera. Deriva de PORTU, que s'ha desviat a porta i portella. *Vallcivera* procedeix de CIVARIA (CIBU); comp. civada.

Perafita. Es un PETRAFICTA.

Claró. Deriva de CLARU i el sufix -ONE.

Muntanya del Bony. El topònim *bony* i *Bons* es sumament interessant.

Possiblement deriva de CUNNU amb la substitució de la K-inicial per la bilabial B-.

Fonvert. Es un FONTE VIRIDE. Aquí *vert* conserva la evolució regular.

Setut, *Situt*. Són d'origen desconegut.

Roc dels Castells. M. L. REW, 7357 señala ROCCA com etimología de *roca*. Ara bé *roca*, *roche* es un augmentatiu de *roc* que pot derivar de RUPE amb el canvi de la -P en -K.

Collada de la Maiana. Maiana és una MEDIANA.

Roc de les Bruixes : Les bruixes, segons tradició, es reunien la nit de Sant Silvestre en diferents muntanyes dels Pirineus : al Pla de Beret, a Pedraforca.

Coll de la Trepella.

Les Eres. Eres deriva d'AREAS.

Roc del Xin.

Cedre. Topònim procedent del nom d'aquest arbre.

Bassera de Mateu. Bassera procedeix de BALTEU.

Roc dels Corps. Corps deriva de CORVU.

Roc de Platapou. Platapou es un pou de plata.

Collet de Trepella.

Bony de Labartra. Labartra es la *bartra* verdissa.

Coll Pla.

Roc de Sant Vicenç.

Les Aspers. Deriva d'ASPERU.

MUNTANYES DE SANT JULIÀ DE LÒRIA.

Bony de Carol. Carol, mès que un d'un derivat de CAROLU procedeix del celta *quer* roca.

Pic d'Os. Procedeix del topònim *Os*.

Coll de Vista.

Pic de Cauveres. *Cauveres*, deriva, probablement de CALMIS (calmeres) altiplanicie.

Pic Cussol. Cussol ha de relacionar-se amb Ransol, prop de terra, paraula procedent de SOLUM.

Pic de Peguera. *Peguera*, es relaciona amb l'explotació de pega dels pinars.

Pic Negre.

Port Negre. Els noms de color intervenen en desiguació de muntanyes.

Port Montorull. *Montorull* ha de relacionar-se amb Montergull.

Port de La Rabassa. L'etimología RAP, REW, 7005, es dubtosa. Possiblement cal buscar l'explotació en un re + balsa de BALTEU.

Caboreu. Es un CAPUT RIVI.

Port de Os.

Manyat. Deriva de MAGNU.

Serra de Teix. Teix és el TAXUS.

Cap del Pla de Mosser. *Mosser* es un derivat de MEUSSENIOR.

Puig Olivesa. Olivesa deriva d'olivu + -ESSA.

Coll de Jou. Aquí tenim un nom doble : coll es una traducció du JUGU.

ELS ESTANYS I RIUS D'ANDORRA.

Estany. — L'hidrònim LACUS és conegut a tot Catulunya per *estany*, Deriva del llatí STAGNUM. Es interessant constatar la desaparició de LACU en el domini català per donar la preferència a *estany*. Possiblement ha estat condicionada per un homònim que designa una classe de metall. La presència del topònim *La Llacuna* derivat de LACU sembla comprovar-ho.

La presència de *estany* és antigua. El monestir de Santa Maria de l'Estany la comprova el el segle IX.

Els estanys estan disseminats per tot el Pirineu :

Estany de Banyoles, Estanys de Carançà, Estany de Lanós, Estany de Maránges.

A Andorra els estanys són numerosos :

Estany de la Boya (planta); Estany de la guilla ; Estany blau (pel color de l'aigua) ; Estany serrar (per l'altura) ; Estanys forcats (per la confluéncia).

Tampoc falten a la parròquia d'Encamp :

Estany de Grió (l'origen de Grió ens és desconegut); Estany d'Ensagents ; Estanys de l'Illa. Aquí podem constatar la presència d'INSULA ; Estany forcat ; Estany de la Perat (derivat de petra); Estany de Vallcivera (VALLE CIVARIA) : Estany la Muga (Muga és una paraula preromana que indica termenal); Estany de la salut ; Estany de Perafita (derivat de PETRA FICTA) ; Estany d'Engolasters (topònim desconegut) i Pessons que, molt probablement és un derivat de *bassa* ; són uns bassons.

A La Massana hi han l'Estany de les truites (nom de peix) i l'estany de Comepedrosa on tenim el topònim CUMBA d'origen celta.

Els estany no falten a la parroquia d'Ordino : estanyol, estany de Vall de Riu; Tristany, que pot ser l'estany trist; Guassans que suposa un AQUASANUS; Siquer (derivat de siquia); estany esbalsat, derivat de bals, precipici.

A Canillo els estanys hi són numerosos :

estany del Mener vell; estany del Mener nou, on compareix el derivat de *mena* mineral; estany de Ransol; estany de Coma de Ransol; l'origen del topònim Ransol és un ran -SÒLU. Estany de Vall de Riu ; estany d'En Tort; Estany de Querol, o Cabana sorda. Querol procedeix de *quer* d'origen celta i Cabana sorda, topònim pirinenc, va acompanyat de sorda, que pot sert un SORDIDA; estany Manegó, estany Sisqueró; estany de Juclà són designacions preses de noms personals; estany de Cubil (de CUBILE); estany de Font Negra i Pessons l'origen dels quals ha estat senyalat.

Els Rius.

Els noms de corrent d'aigües són numerosos, presos en la seva majoria dels indrets per on discorren, noms personals i de muntanyes. A Andorra hi trobem : Riu d'Enclà; Valira, derivat de VALERIA; Madriu derivat de MATRE, comp. Romadriu, o Riu Madrona; Perafita de PETRA FICTA; Vallribera; Torrent d'Atura (d'altura); Entramesaigües, derivat d'INTRA AMBAS AQUAS; ribera de la Comella de Coll de Claror; ribera de Graus; ribera de Ferrús; font de la Gaitana (Caietana); font de Call; la llacuna; supervivència de LACU i font de la Tovira. Tovira es un topònim interessant. Probablement es la Rovira. Es probable que a Andorra hagi viscut l'article *ero, era* de ILLU d'origen gascó. Aquest article ha estat substituirt per l'article preromà *to* : compari's Talavera, Ibi, Tibi, Es el cas invers de Sagadell (Vall de Ribes), derivat de Tagadell, riu que vé del Taga. Encamp, demés del Riu Madriu i Entramesaigües ja registrats, cal citar el riu de Vexalís i el riu blanc.

A Sant Julià hi discorren el Valira, derivat de VALERIA i els rius d'Ender, Os, Fontaneda, derivat de FONTE -ETUM, riu de Llumaneres, riu de la Rabassa, riu de Claror procedents de noms de petits nuclis de població.

De la Massana procedeixen els noms de rius Valira; riu de Pal, que deriva de PAULU; riu d'Arinsal; riu de Pader, derivat de PATERNU; riu

d'Anyós que pren nom d'aquest nucli de població; montaner, procedent de MONTE.

Ordino : Tristaina que es el tristany (estany); rialp, derivat de RIVU ALBU; casamanya de CASA MAGNA; sordeig; ensegur; malera d'origen desconegut; comanbaga de CUMBA OPACA; angonella procedent de AQUANELLA; vall de riu.

Canillo : Tormen a trobar el Valira; el vall de riu; el riu Maretx, possiblement derivat de MARIAE CELLA; riu de montalp, procedent de MONTE ALBO; riu de Ransol que vé de l'estany de Ransol; riu de cortals; riu de Manegó; riu d'Incles que pren nom de l'estany d'Incles; Sant Josep; Torrent de forn; Torrent de la Llosada.

A. GRIERA.